

# BEHOUDEN & BEWAREN

nieuwsbrief

nummer 27 – september 2020

STICHTING DORPSBEHOUD  
HARDINXVELD-GIESSENDAM



## HET BEHOUDEN WAARD

‘Kijken is wat anders dan zien’. De titel van een rubriek van deze nieuwsbrief, maar ook één van de dingen waar wij van Stichting Dorpsbehoud steeds de aandacht op willen vestigen. Hoe kijk je naar ons dorp? Met de historische bril, die van de toerist, of ga je blindelings je weg omdat je alles gewoon vindt?

In deze nieuwsbrief proberen wij uw ogen (weer) te openen door achtergrondinformatie te geven (‘oh ja!’ of ‘wat interessant, zo’n historie’), door alternatieven aan te reiken, de schoonheid (of het omgekeerde) van dingen te belichten. Kortom: ons samen bewust te maken van wat er (nog) is in ons dorp en daar met z’n allen zuinig mee om te gaan.

Neem nou ‘Rozenhoek’, de Giessen, al die mooie stoepjes. Lees, kijk en constateer met ons: het behouden waard!

Liesbeth Leenman, redactie



Wat zie je als je goed kijkt? Mooie ontdekkingen!

## MET NAME

### ROZENHOEK

Het zou niet misstaan hebben in een tijdschrift, een foto van ‘Rozenhoek’ in zijn vroegere glorie.

‘Een mooi authentiek huis uit de jaren ’30 met aangebouwde serre in een romantische rozentuin, gelegen aan een zogenaamde wetering naast een bruggetje. Aan de achterzijde vrij uitzicht over weidegrond waar ’s zomers vee graast en wat ’s winters vertier biedt als ijsbaan. Gelegen aan een van de toegangswegen van het dorp, dus gemakkelijk bereikbaar.’ Een beschrijving die er recht aan zou doen. Dat de toegangsweg wel erg druk is en parkeergelegenheid lastig zullen we er gemakshalve niet bij vermelden.

Het is en blijft met zijn glas-in-loodramen, zijn serre en stenen balkonnetje een aantrekkelijk huis, een pareltje aan de Nieuweweg, nr. 175.

Het is dan ook fijn dat het enkele jaren geleden, na verkoop, niet onder de slopershamer terecht kwam maar een volledige renovatie onderging.

De vorige bewoners, familie Muilwijk, bewoonden het namelijk nog op de 'ouderwetse' manier. Met voor en opzij de siertuin (met rozen) en achter een flinke lap moestuin. Gert Romijn filmde het: moeder de vrouw buiten in het zonnetje met de breikous en vader aardappels rooiend op 'het land'. Te zien op de facebookpagina 'Oud Hardinxveld-Giessendam'.



Rozenhoek nu, met slechts nog enkele rozen voor het huis

## **KIJKEN IS WAT ANDERS DAN ZIEN**

### **DE STOEP**

Met een stoep wordt een geplaveide verhoging langs de straat bedoeld. Feitelijk is het een looppad tussen de straat en een woning of een gebouw. Dus het onbebouwde gedeelte van het erf aan de straatzijde. Nadrukkelijk staat hier straat en geen weg. Een stoep is namelijk ontstaan in de steden.

Aan hoe een stoep eruitziet en de gebruikte materialen kan de welstand van een gebouw en haar bewoners of gebruikers worden afgelezen. Vooral als de voorzijde is voorzien van een mooi profiel of mooi is gezoet<sup>1</sup>.



De stoep: een looppad tussen de straat en een woning, hier in de Peulenstraat

De oorspronkelijke stoep bestaat uit enkele of meer treden voor de ingang van een huis. Die is veelal tot bordes uitgegroeid, compleet met buiten- of bordestrap. Bij aanzienlijke gebouwen is die zelfs aangebracht over de hele breedte, zoals bij sommige paleizen, of om dicht bij huis te blijven, het station in Hardinxveld-Giessendam.

---

<sup>1</sup> Zoeten is het schuren van hardsteen met lijnolie.

Het is destijds gebruikelijk dat voor de stoep hardsteen als plaveisel wordt gebruikt om het gebied tussen het gebouw en de straat te bedekken. Later komt ook het goedkopere zandsteen voor.

Sinds de 14<sup>e</sup> eeuw is de stoep voor de woningen steeds belangrijker geworden. Vooral in relatie tot die woningen. In die tijd neemt namelijk de behoefte aan 'woonverfijning' toe. Met name de gegoede burgerij kreeg oog voor het kwalitatief goed wonen. Daarbij komen er in de deftige huizen meer stookplaatsen en worden de huizen en kamers vergroot. Het op een nette manier markeren van de stoep voor het huis hoort daar ook bij. Feitelijk is het verschijnsel stoep als plat plaveisel voor de grond tussen de bebouwing en de straat zoals al genoemd, een stadse aangelegenheid. Eigenlijk zijn de stoepen een uitbreiding van de traptreden die in de 17<sup>e</sup> eeuw altijd in blauwe Namense steen worden uitgevoerd. In de loop van de 18<sup>e</sup> eeuw worden er steeds meer hekwerken op de stoepen geplaatst.



Hekwerken op de stoepen

Het woord stoep heeft een link met stap of stappen. Vergelijk het Duitse woord stufe voor trede; in het Germaans was het stapja, dat 'gaan stappen' betekent. Tenslotte nog een ander weetje. Ook kleine steigertjes in het water heten stoep (boenstoep) en dan kennen we nog de benaming stoep voor een hellende weg. Deze laatste naam is van oorsprong alleen bedoeld voor een veerweg, een zogenaamde oprel<sup>2</sup>. In alle andere gevallen is een hellende weg een steeg, hoewel die de laatste eeuw steeds meer wordt geassocieerd met een van bebouwing voorziene stoep. Maar ook een onbebouwde stoep is gewoon een steeg.

Een aantal stoepen zijn gemaakt van niet meer gebruikte grafstenen. Als je die omkeert, en vervolgens zoet, krijg je een prachtig stuk stoep. Ik weet echter van een ook daarna nog toegepaste vorm van hergebruik. Een erg aan de historie en aan zijn familie hangende jongen in de Peulenstraat heeft ooit een grafsteen van zijn voorgeslacht zijn slaapkamer binnen gesjouwd, waar deze jaren dienst heeft gedaan als tafel en nachtkastje...



Nog meer stoepen,  
van diverse materialen

<sup>2</sup> Een oprel is een naar de kruin van een dijk lopende weg.

## NATTE MUREN

Een aanvulling op het artikel uit de vorige nieuwsbrief, door een betrokken abonnee.

Een band van hardsteen om je huis als waterkering. Een praktische oplossing voor een eeuwenoud probleem. Hoe houdt men het water uit huis en in dit geval is dit ook duidelijk een (deel)oplossing voor optrekkend vocht. Vaak zie je ook dat men een andere steensoort gebruikt voor dit probleem. Een 'hardere' steensoort heeft de zelfde functie en is een goedkopere oplossing. Als je er op let zie je dit bij veel huizen toegepast. Met een heel ander vochtprobleem hadden de huizen die buitendijks stonden te maken. Voor de tijd van de deltawerken hadden we in onze regio nog volop te maken met eb en vloed. Dat betekende voor de buitendijkse huizen vaak enkele malen per jaar water in huis. Bij springtij kreeg men vaak te maken met hogere waterstanden. Met de nodige nare gevolgen. De benedenverdieping was dan ook vaak ingericht met het oog op het voornoemde probleem.



Waterproblemen en de bestrijding ervan

In mijn jeugd was dit in Beneden Hardinxveld nog waarneembaar bij de huizen die buitendijks stonden aan de Rivierdijk tussen zeg maar de tandartsenpraktijk van Van Eck en de boogbrug. (Even een tussendoortje: waar nu de tandarts zijn praktijk heeft stond in mijn prille jeugd nog een boerderij. Eigenaar: boer De Jong. Zijn land had hij grotendeels aan de andere kant van de rivier.)

Terug naar het vochtprobleem. Hoe voorkwam je nu dat het water, dat bij extreem hoge waterstanden je huis in stroomde, en dus ook in je muren trok, daar de gelegenheid voor kreeg? Aan de binnenkant van je muren was de eerste meter ingesmeerd met cement (trascement) En dat over de gehele benedenverdieping. Een bekisting in de deuropening met zandzakken er voor voorkwam wel dat het water vrijelijk het huis in stroomde. Als je dan het inkomende water zoveel als mogelijk direct er weer uithoosde bleef de schade vaak beperkt. Dus ook het vochtprobleem. Een natte muur asemt namelijk nog wekenlang vocht uit. En dat komt je huisraad niet ten goede! En schimmel in je kleren zit je ook niet op te wachten.

Theo van Houwelingen

## MIJN DORP

### DE GIESSEN

Het gevaar van bekende dingen is dat je ze gewoon gaat vinden. Het bijzondere ervan ontgaat je op den duur. Dan is het soms nodig dat je even met andere ogen kijkt. Enkele weken geleden, op een mooie warme augustusavond, varende op de Giessen richting Giessenburg, keek ik daarom eens even rond met de blik van een toerist.

En wat zag ik? Een idyllisch slingerend riviertje, hier wat smaller, daar weer wat breder. Een natuurlijk water met hier en daar een ruisende rietkraag, waterlelies, eenden, meerkoeten en futen.

Daaraan grenzend de groene oases van tuinen van soms de mooiste huizen. Sommige strak en keurig, andere wild en lommerrijk. Een lust voor het oog; zomaar een gratis inkijkje in de privé domeinen van zoveel verschillende mensen. Die mensen zelf, genietend van een drankje aan het water, lekker ontspannen bootjes kijkend. Volwassenen en kinderen, spartelend in het koele nat na een hete dag. Aan de andere kant stukjes land met daarop fraaie recreatiewoningen, puur gericht op genieten.

En na elke bocht weer een ander uitzicht: een brede, spiegelende watermassa, de stoere oude kerktoren van Giessen-Oudekerk als een bakken van verre, een heus bos met de herinnering aan een verloren gegaan kasteel, de contouren van Giessenburg met zijn twee kerktorens. Elk perspectief weer een nieuwe verrassing. En ik bedacht dat een tochtje over de Giessen niet onderdeel voor een pleziervaart over de Vecht (hoewel de huizen daar misschien toch iets imposanter zijn).

Een perfecte afsluiting van een mooie, zonnige dag, met geen ander doel dan te genieten in een vaartuig, alleen daarvoor bestemd.



De Giessen vanuit mijn achtertuin

Toch zijn er tijden geweest dat de Giessen door heel andere schepen bevolkt werd dan pleziervaartuigen. Geen halfnaakte jongelui met radio's in rubberboten, yuppen met een wijntje in grote en fraaie sloepen, sportieve roeiers in ranke kano's, bezadigde gepensioneerden in een jachtje of gezinnen in uitpuilende motorbootjes.

Daarvoor in de plaats beurtschippers op kleine vrachtscheepjes, hard werkend voor de kost en dag in dag uit hetzelfde traject aflegend. Niet alleen op mooie zomerdagen, maar door weer en wind, soms ploegend door het ijs. Een tijd waarin de Giessen een hoofdverkeersader was; vrachtvervoer ging bijna uitsluitend via het water. Waarin vrouwen de was spoelden aan de wasstoepen, riolen hun afval loosden in de Giessen.

Zo'n veertig jaar geleden stopte de laatste vrachtschipper van de Giessen, Kees van den Berg, met zijn dienst. Van lieverlede werden de riolen omgelegd. Wasten vrouwen machinaal. Met als gevolg dat de Giessen een gedaanteverwisseling onderging. Van 'werkpaard' tot 'sierpaard', om het zo maar eens te zeggen.

De Giessen: een eeuwenoud riviertje met een rijke historie. Ooit gevormd in het veen, uitmondend met een heuse delta in de Merwede. Een hoofdrol spelend in de geschiedenis van diverse dorpen. Nu slechts een middel voor plezier, om te spelevaren.

Jammer dat deze geschiedenis bij velen niet meer zo bekend is. Want zo mijmerend kijk je er zeker met nòg andere ogen naar.

Liesbeth Leenman



## ZO KAN HET OOK

### NIEUWE FUNCTIE VAN EEN BESTAAND GEBOUW

MAG DIT WEG? Dat is de titel van een onlangs verschenen boek over de methodiek voor herbestemming. Na de Tweede Wereldoorlog, toen Nederland bevrijd was, kreeg de wederopbouw alle aandacht. Die werd vrijwel geruisloos ingehaald door een vernieuwingsdrang. Lange tijd kenmerkte de ruimtelijke ordening zich door een nieuwbouwcultuur. Daar is elders in ons land en vooral in het buitenland nadien verandering in gekomen. De mens kreeg daar aandacht voor wat er al stond en probeerde dat te benutten als er behoefte was aan een nieuwe functie. En niet alleen als het gaat om erfgoed dat het voorgeslacht ons naliet. Er ontstond gelukkig een gedachte dat van iets ouds bestaands iets moois en nieuws kon worden gemaakt, dat past in de moderne tijd. Vooral ruimtelijk gezien is dat veel fraaier dan platgooien en er wat nieuws op bouwen. Dat is logisch, want de directe omgeving kenmerkt zich al geruime tijd door de bestaande bebouwing en feitelijk verandert er door een dergelijke vernieuwbouw in de bestaande contouren weinig of niets. Alleen de functie en het gebruik worden anders. Soms heeft dat een zeer verrassend effect en vaak ontstaat er zelfs iets fraais.

Het valt op dat hier in Hardinxveld-Giessendam niet zoveel van te merken is. Er zijn gelukkig wel enkele voorbeelden, maar op de een of andere manier lijkt het dat de rigoureuze aanpak van sloop en iets heel nieuws beter bevalt. Voorbeelden van dat er met bestaande gebouwen wel iets goeds gebeurde zijn:

- Een kantoor in Hotel de Zwaan
- Een restaurant in het NS-station



Vroeger loketten en wachtruimte, nu eetgelegenheid

- Een restaurant aan het voormalige verenigingsgebouw van Werf De Merwedestichting
- Een toonzaal in het voormalige polderhuis in Boven-Hardinxveld

De redactie van deze nieuwsbrief wil graag van u vernemen of er nog meer voorbeelden zijn, die in dit verband genoemd kunnen worden.

# SYMBOLIEK

## ANDREASKRUIS

We kennen het Andreaskruis als een teken van waarschuwing bij een spoorwegovergang. Een schuin geplaatst kruis. Bij een enkele rails, bestaand uit een enkel kruis en bij meerdere rails uit twee kruizen.

Het andreaskruis dankt zijn naam aan de apostel Andreas, die aan een schuin kruis zou zijn gekruisigd. Volgens de overlevering koos de apostel daar zelf voor. Hij wilde niet sterven als zijn meester Jezus, die aan een traditioneel kruis was opgehangen. Het x-vormige andreaskruis kwam hierna symbool te staan voor de apostel. Tegenwoordig worden alle x-vormige kruizen een andreaskruis genoemd, ook als er geen verband is met de apostel.



Andreaskruis bij de spoorwegovergang naar de Neerpolderseweg

Het symbool van het schuin geplaatste kruis is op veel plekken en manieren terug te vinden. Het komt al in de Germaanse tijd voor. Daar is het evenals het Gebo rune teken een symbool van Goddelijke kracht. Het werd door de Germanen (en andere oude volkeren) ingezet als beschermingsmiddel tegen het kwade, de boze geesten en onheil. Vandaar dat het op oude gebouwen nog wel als muuranker in de vorm van een kruis te zien is. Ook als metselsteken in het metselwerk komt het voor. Feitelijk is het gebruik als verkeersteken bij een spoorwegovergang daar nog een laatste restant van: bezwering van het gevaar. Dat geldt ook voor het rode kruis in een matrixbord boven een autosnelweg. En wie kent nog het gebruik van gekruiste vingers achter de rug als kinderen een leugentje vertellen?

In de buurt van kastelen vind je vaak raamluiken met een zandlopermotief. Dat heeft niets te maken met een zandloper, maar des te meer is het een symbolisering van een schuin geplaatste kruis. Ook daar speelt de bescherming. In dat geval door de landheer op het kasteel. En wat te denken van de drie kruizen in het wapen van Amsterdam. Zelfs op de straatpaaltjes, die we Amsterdammertjes noemen, zijn ze als beschermingssymbool terug te vinden.

Het andreaskruis wordt ook als symbool voor irriterende en/of schadelijke stoffen gebruikt. Op de verpakking van onder meer reinigingsmiddelen in poedervorm (bijvoorbeeld soda) staat dan een zwart kruis op een oranje (of geeloranje) achtergrond. Een stof is irriterend als deze bij aanraking met de huid of slijmvlies een ontsteking kan veroorzaken.

Volksgebruiken met het schuinkruis zijn: klompen kruislings voor elkaar zetten, vingers kruisen achter de rug, brood met mes zegenen. Zo ook het plaatsen van een bezem, schuin tegen gevel. Ook op muurankers tref je vaak een ingekerfd kruis aan, want zo meende de smid vroeger dat er anders ongeluk over het huis zou komen.

				
Runenteken Gebo, vierbenig kruis, schuinkruis of schuin gevierendeeld	Schuinkruis op smeedijzeren schootanker	Luik met schuingevierendeeld figuur, lijkend op zandloper. Een creatieve weergave van het schuinkruis	Vlag van Amsterdam	Vlag van het Verenigd Koninkrijk, met daarin de vlaggen van Ierland en Schotland

## (BIJNA) VERGETEN WOORDEN

### FLORSEN

Ter illustratie een tafereeltje uit de jaren '60. Een snikhete zomerdag. Jengelende kleintjes, nog te klein om te gaan zwemmen. Moeder, zelf toe aan wat rust, krijgt een idee.

Ze vult een zinken teil met koud water, kleedt haar kroost uit tot op de onderbroek en dan: florsen maar! Jantje spettert met zijn handjes, Henkie kliepert met een bekertje en pollepel en Nico gaat in de weer met een gietertje. Een fijner florsfestijn kun je niet wensen!



Florsen is feest!

### STRAATDECORATIE

'Gekken en dwazen schrijven hun namen op deuren en glazen'. Zijn deuren en glazen blijkbaar sinds het bestaan van dit gezegde niet veilig voor bekliederling, tegenwoordig is ook het wegdek dat niet.

Ineens verschijnen er allerlei waarschuwingen met illustratie op de grond.



Straatdecoratie





De vraag is of dit echt zinvol is. De waarschuwing 'Zet je licht aan' staat op de meest willekeurige plekken en de vraag is of die in het donker, wanneer hij van kracht is, ook te zien is.

'Poep van je hond, niet op de grond': helemaal mee eens, maar staan er al niet genoeg poepbakken met borden om dat duidelijk te maken? Poep is niet fraai op de grond, maar is verf dat wel?

En wordt de 1,5 m. afstand nog niet genoeg gepromoot dat het ook nog eens overal op de straat moet staan?

Hebben deze leuzen meerwaarde? Eén ding is zeker: mooier wordt het straatbeeld er niet van!

## **EEN OMMETJE**

Deze keer een ommetje buiten ons dorp, maar niet ver weg. In Ottoland. Een leuk rondje van zo'n 3,5 à 4 km. lengte. Let op: de route loopt gedeeltelijk door weiland, dus zeker bij nat weer stevige schoenen aanbevelen.

We beginnen bij De Schaapskooi, adres: A 89, waar je ook je auto kunt parkeren.

We lopen, begeleid door geblaat vanuit de kooi het erf over richting de polder.

Links ligt een bruggetje, dat we oversteken en vervolgens lopen we door het weiland richting het noorden. Aan het eind komen we aan de Boezem en kunnen kiezen. Rechtsaf de Boerenburenwandeling of linksaf richting de Jacobsbrug. Vandaag kiezen we voor links (rechts is voor een andere keer ook zeer aan te bevelen) en lopen via de kade naar het westen.

Aan onze rechterhand ruisend riet met kleine zingende bewoners en daarachter de Boezem, links prachtig weidelandschap met grutto's, Kieviten en andere weidevogels. Wat een rust hier!

Aan het einde een leuk rondlopend bruggetje. Wij laten dat echter rechts liggen en buigen met de kade mee af naar links, nu weer naar het zuiden langs de Ottolandsche Vliet. Aan het einde komen we bij de Jacobsbrug. Daar slaan we weer linksaf en lopen via de weg weer terug naar De Schaapskooi, terwijl we genieten van de mooie lintbebouwing van Ottoland



Enthousiast welkom bij de Schaapskooi



Overvloed van rust en koolzaad

# SEIZOENSPLAATJES



Achterhoek of Alblasserwaard? Maisveld aan de Parallelweg.



Oogstseizoen



Rozenbottels naast Rozenhoek

## **WILT U DE NIEUWSBRIEF OOK GRATIS ONTVANGEN?**

STUUR UW E-MAILADRES NAAR **NIEUWSBRIEF.SDB@GMAIL.COM**

### **COLOFON**

Redactie : Liesbeth Leenman  
Tekst : Liesbeth Leenman en Dick de Jong  
Foto's : Evert van Lopik en Liesbeth Leenman  
Fotobewerking : Liesbeth Leenman  
secretariaat : Kerkweg 72, 3371 AG Hardinxveld-Giessendam

[www.dorpsbehoudhg.nl](http://www.dorpsbehoudhg.nl)

[dorpsbehoudhg@kpnmail.nl](mailto:dorpsbehoudhg@kpnmail.nl)

